

TASHKILOTDA STRATEGIK BOSHQARUVNI TAHLIL QILISH VA MODELLASHTIRISH

O'sarboyev Isroiljon Ismoiljon o'g'li – Toshkent Davlat Iqtisodiyot
Universiteti Menejment fakulteti, MNP-91/21 guruh talabasi

Ibragimov G'anijon G'ayratovich – Ilmiy rahbar, Toshkent Davlat
Iqtisodiyot Universiteti Menejment fakulteti Innovatsion menejment kafedrası
Phd dotsent

Annotatsiya: Ushbu maqolada strategik boshqaruv va modellashtirish jarayonlarining tashkilot muvaffaqiyatiga ta'siri, tahlil va modellashtirishning o'rni keng muhokama qilinadi. Maqola strategik boshqaruvning mohiyati, vazifalari, va uning tashkilotning kelajakdagi faoliyatini shakllantirishdagi ahamiyatini ko'rsatadi. Tahlil va modellashtirish, tashkilotlarga resurslarni samarali boshqarish, qarorlar qabul qilish jarayonini yaxshilash, raqobatbardoshlikni oshirish va innovatsion rivojlanishni ta'minlashda yordam beradi. Ushbu jarayonlar, tashkilotning o'zgaruvchan biznes muhitiga moslashishini ta'minlashda muhim vosita sifatida qaraladi.

Kalit so'zlar: Strategik boshqaruv, modellashtirish, tahlil, resurslarni boshqarish, raqobatbardoshlik, innovatsiyalar, tashkilot muvaffaqiyati, qarorlar qabul qilish, strategik qarorlar va marketing strategiyasi

Kirish

Hozirgi zamon sharoitida tashkilotlarning muvaffaqiyati va barqarorligi ko'p jihatdan ularning strategik boshqaruv tizimiga bog'liq. Strategik boshqaruv – bu tashkilotning uzoq muddatli maqsadlarini belgilash, ularni amalga oshirish yo'llarini aniqlash va jarayonni boshqarish tizimidir. Ushbu jarayon ichki va tashqi muhitni o'rganishni, imkoniyat va xavflarni baholashni, shuningdek, resurslardan samarali foydalanishni talab qiladi. Strategik boshqaruv

samaradorligi tashkilotning raqobatbardoshligini oshiradi, bozorda o'z o'rnini mustahkamlaydi va barqaror rivojlanishiga zamin yaratadi.

Bugungi kunda globalizatsiya, texnologik innovatsiyalar va tezkor iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida tashkilotlar oldida yangi tahdidlar va imkoniyatlar yuzaga kelmoqda. Shu bois, strategik boshqaruv nafaqat tashkilot faoliyatining muvaffaqiyatini ta'minlashda, balki uning doimiy yangilanish va moslashuvchanligini saqlab qolishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.¹

Shu bilan birga, tashkilot strategiyasini ishlab chiqish va uni amalda qo'llash jarayonlari murakkab hisoblanadi. Strategik boshqaruvni amalga oshirishda tashkilot menejerlari quyidagi savollarga javob topishlari kerak:

1. Qaysi maqsadlar tashkilotning uzoq muddatli muvaffaqiyati uchun muhim?
2. Bozor sharoitida qanday ustunliklarga erishish mumkin?
3. Resurslarni optimal tarzda qanday taqsimlash va ulardan foydalanish kerak?

Strategik boshqaruvni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun tashkilotlar o'z faoliyatlarini tahlil qilish va modellashtirish vositalaridan keng foydalanadilar. Tahlil vositalari tashkilotning ichki va tashqi muhitini o'rganishga yordam bersa, modellashtirish orqali kelajakdagi strategik rejalarning samaradorligini sinab ko'rish imkoniyati yaratiladi. Ushbu maqola strategik boshqaruvni tahlil qilish va modellashtirishning nazariy asoslari, amaliy metodlari hamda tashkilot muvaffaqiyatiga ta'siri bo'yicha batafsil ma'lumot beradi. Unda SWOT, PESTLE tahlil, Porterning beshta kuch modeli kabi strategik tahlil usullari va balanslangan ko'rsatkichlar tizimi, scenario planning kabi modellashtirish vositalari tahlil qilinadi.

Strategik boshqaruvning mohiyati va vazifalari

Strategik boshqaruv tashkilotning uzoq muddatli maqsadlariga erishishni ta'minlash uchun ishlab chiqilgan tizimli yondashuvdir. Bu jarayon tashkilotning

¹ Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (1996). The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action;

faoliyat ko'rsatadigan ichki va tashqi muhitini chuqur o'rganishni, resurslarni samarali boshqarishni va kelajakda muvaffaqiyatga erishish uchun aniq strategiyalarni shakllantirishni o'z ichiga oladi. Strategik boshqaruv, asosan, uch asosiy savolga javob beradi: "Biz hozir qayerdamiz?", "Biz qayerga bormoqchimiz?" va "Bu maqsadlarga qanday erishamiz?".

Strategik boshqaruvning mohiyati quyidagi tamoyillarda mujassam:

Birinchidan, kelajakni rejalashtirish - strategik boshqaruv tashkilotning uzoq muddatli rivojlanish yo'nalishini aniqlaydi va bozor talablariga mos ravishda rivojlanishni rejalashtiradi. Bu jarayon maqsadlarni aniq belgilash, ularni amalga oshirish bo'yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqishni o'z ichiga oladi.²

Ikkinchidan, raqobat ustunligini shakllantirish – strategik boshqaruvning asosiy mohiyatlaridan biri – tashkilotni raqobatchilaridan ajratib turuvchi ustunliklarni yaratishdir. Bu jarayon innovatsion mahsulot yoki xizmatlar, samarali operatsiyalar va yuqori darajadagi mijozlar qoniqishini ta'minlashga qaratilgan.

Uchinchidan, moslashuvchanlik va barqarorlik - tashkilotning atrof-muhitdagi o'zgarishlarga tezkor moslasha olishi va o'zining barqarorligini saqlab qolishi strategik boshqaruvning muhim elementidir.³

Ichki muhit tahlili tashkilotning kuchli va zaif tomonlarini aniqlashni, mavjud resurs va imkoniyatlarni baholashni o'z ichiga oladi. Tashqi muhit tahlili esa bozor sharoitlari, raqobatchilar harakati va iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy omillarni o'rganishni talab qiladi. Strategik boshqaruv jarayonining birinchi bosqichida tashkilot o'zining uzoq muddatli maqsadlarini belgilaydi. Bu maqsadlar aniqligi, o'lchanishi va amalga oshirilish imkoniyatlari bilan ajralib turishi lozim. Strategik rejalar tashkilotning resurslarini taqsimlash, operatsion jarayonlarni samarali tashkil qilish va kutilgan natijalarga erishish yo'nalishlarini aniqlaydi.

² Porter, M. E. (1985). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*;

³ Hill, C. W. L., Jones, G. R., & Schilling, M. A. (2020). *Strategic Management: Theory: An Integrated Approach*;

Belgilangan strategiyalarni muvaffaqiyatli amalga oshirishni ta'minlash uchun natijalarni monitoring qilish va kerakli o'zgartirishlarni kiritish zarur. Strategik boshqaruv jarayonida tashkilot yangi texnologiyalar va innovatsion yondashuvlarni joriy qilish orqali raqobatbardoshligini oshiradi. Strategik boshqaruv tashkilotga nafaqat bozor talablari va o'zgarishlariga moslashishga yordam beradi, balki uzoq muddatli muvaffaqiyatni ta'minlashda ham muhim o'rin tutadi. U tashkilotga:

- ✓ Resurslardan samarali foydalanish;
- ✓ Bozor o'zgarishlariga tezkor javob berish;
- ✓ Raqobatdagi ustunlikni saqlab qolish imkonini beradi.⁴

Tahlil va modellashtirishning tashkilot muvaffaqiyatiga ta'siri

Tahlil va modellashtirish, tashkilotning strategik qarorlar qabul qilish jarayonida asosiy vositalardan biridir. Tahlil – bu ma'lumotlar yig'ish, ularni o'rganish va tashkilotning ichki hamda tashqi omillarini baholash jarayonidir. Modellashtirish esa, olingan tahlil natijalaridan foydalangan holda, turli strategiyalarni sinovdan o'tkazish va tashkilotning kelajakdagi faoliyatini prognoz qilishni anglatadi. Ushbu jarayonlar birgalikda ishlash orqali tashkilotga bozor o'zgarishlariga tez moslashish, resurslarni samarali taqsimlash, raqobatchilardan ustun bo'lish imkonini yaratadi.

Tahlil va modellashtirish jarayonlari orqali tashkilot strategik qarorlarni to'g'ri va oqilona qabul qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Tashkilotning ichki va tashqi muhitini baholash orqali tahlil qilinadigan ma'lumotlar, kelajakdagi strategik yo'nalishlar haqida aniq tasavvur yaratadi. Masalan, marketing strategiyasi, mahsulotni diversifikatsiya qilish yoki yangi bozorga kirish haqida qarorlar qabul qilishda, tahlil va modellashtirish jarayonlari muhim rol o'ynaydi. Ular bozor talablarini, raqobat darajasini va tashkilotning kuchli tomonlarini aniqlashga yordam beradi.⁵

⁴ Mintzberg, H. (1994). The Rise and Fall of Strategic Planning;

⁵ Grant, R. M. (2019). Contemporary Strategy Analysis;

Tahlil va modellashtirish jarayonlari tashkilotning mavjud resurslaridan qanday foydalanishni optimallashtirishga yordam beradi. Agar tashkilotning resurslari noto'g'ri taqsimlangan bo'lsa, bu uning muvaffaqiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Modellashtirish, resurslarni to'g'ri yo'nalishga qarab taqsimlashda yordam beradi va tashkilotning barcha bo'limlarida samarali ish olib borishga imkon yaratadi. Masalan, marketing va ishlab chiqarish bo'limlari o'rtasidagi muvofiqlashtirilgan ish, resurslarning samarali taqsimlanishiga yordam beradi va kompaniya samaradorligini oshiradi.⁶

Tahlil va modellashtirish, tashkilotga bozor sharoitlari va raqobatchilarning faoliyatini oldindan tahlil qilish imkoniyatini beradi. Raqobatchilarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash orqali tashkilot o'z strategiyalarini ishlab chiqadi va bozorga kirish yoki mahsulotlarni yangilash kabi qarorlar qabul qiladi. Bu raqobatbardoshlikni oshirishga yordam beradi. Masalan, marketing tahlili orqali brend imidjini yaxshilash, yangi mahsulotlarni taklif qilish yoki narx siyosatini qayta ko'rib chiqish kabi harakatlar raqobatni kuchaytiradi.

Tahlil va modellashtirish jarayonlari, tashkilotlarga ehtimoliy xavflarni aniqlash va ularga qarshi strategiyalarni ishlab chiqishga imkon beradi. Tashqi omillar (masalan, iqtisodiy o'zgarishlar, siyosiy holat) yoki ichki omillar (resurslarning yetishmasligi, ishchi kuchi muammolari) tashkilotga xavf tug'dirishi mumkin. Tahlil qilish va modellashtirish jarayonlari yordamida ushbu xavflarni oldindan aniqlash va ularga tayyor bo'lish mumkin. Bunday yondashuv yordamida tashkilot kelajakda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan krizis holatlarni kamaytirishga yordam beradi.⁷

Tahlil va modellashtirish, ishlab chiqarish jarayonlarini yaxshilashda ham muhim rol o'ynaydi. Masalan, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, inventarizatsiyani boshqarish yoki sifatni nazorat qilish kabi jarayonlarda modellashtirish orqali eng yaxshi strategiyalarni ishlab chiqish mumkin. Bu

⁶ Mintzberg, H. (1994). The Rise and Fall of Strategic Planning;

⁷ Porter, M. E. (1985). Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance;

jarayonlar, tashkilotning ishlab chiqarish quvvatlarini va resurslarni optimal tarzda boshqarishga yordam beradi, shu orqali xarajatlarni kamaytiradi va mahsulotning sifatini oshiradi. Tahlil va modellashtirish, tashkilotlarga yangi imkoniyatlarni aniqlash va ulardan foydalanish imkonini beradi. Modellashtirish jarayonida tashkilot yangi texnologiyalar, mahsulotlar va xizmatlar bo'yicha tadqiqotlar olib boradi.

Xulosa

Tahlil va modellashtirish jarayonlari tashkilotlar uchun katta ahamiyatga ega bo'lib, ularning kelajakka yo'naltirilgan strategiyalarini ishlab chiqish va amalga oshirishda asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Tashkilotning ichki va tashqi muhitini tahlil qilish orqali kompaniyalar o'z resurslarini samarali taqsimlash, bozor talablariga moslashish va raqobatchilarga qarshi samarali strategiyalar ishlab chiqish imkoniyatiga ega bo'ladi. Modellashtirish esa, turli strategik variantlarni sinovdan o'tkazishga yordam berib, xatolarni kamaytiradi va muvaffaqiyatga erishish ehtimolini oshiradi. Shu bilan birga, tahlil va modellashtirish jarayonlari risklarni boshqarish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va yangi innovatsiyalarni joriy etish imkoniyatini yaratadi. Bu barcha omillar tashkilotning uzoq muddatli muvaffaqiyatiga to'g'ri yo'naltirilgan harakatlarni amalga oshirishga yordam beradi.

Tahlil va modellashtirish jarayonlarining muvaffaqiyatli amalga oshirilgan misollaridan biri sifatida Toyota va Apple kompaniyalarining strategik boshqaruvi keltirilgan. Ushbu kompaniyalar tahlil va modellashtirish orqali o'z resurslarini optimallashtirib, bozorning o'zgaruvchan sharoitlariga tez moslashishga muvaffaq bo'lishgan. Shuning uchun, tashkilotlar strategik boshqaruvni va modellashtirishni faol ravishda qo'llashlari kerak, chunki bu ularning kelajakdagi muvaffaqiyatini ta'minlashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (1996). The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action;

2. Porter, M. E. (1985). Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance;
3. Hill, C. W. L., Jones, G. R., & Schilling, M. A. (2020). Strategic Management: Theory: An Integrated Approach;
4. Mintzberg, H. (1994). The Rise and Fall of Strategic Planning;
5. Grant, R. M. (2019). Contemporary Strategy Analysis;